

ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІН ҚҰРАСТЫРУШЫЛАРДЫҢ БІРІ-ЖҮСІПБЕК АЙМАУЫТҰЛЫНЫҢ ҚАЛАМЫНАН ТУҒАН ТУЫНДЫСЫ ҚАРТҚОЖА РОМАНЫ

Миралиева Диана Нұрмуқан қызы

Шыршық мемлекеттік педагогикалық университеті
Қазақ тілі және әдебиеті бағытының 1-курс студенті

Ғылыми жетекшісі: **Жандос Абдазимович Байзаков**

E-mail: diananurmuxan2@gmail.com

АННОТАЦИЯ

Қазақ әдебиетін құрастырушылардың бірі, қазақтың бір туар перзенті Жүсіпбек Аймауытұлының қысқаша өмір жолы, ұлтына, еліне сіңген ерулі еңбектері, атқарған қызметтері, отбасы, оқу ортасы, білім ошағы сондай-ақ қаламынан туған мол мұрасы «Қартқожа» романы. Негізгі тақырыбы, көркемдік ерекшеліктері, шығармадағы сол кезгі әлеуметтік арпалыстар, негізгі кейіпкерлер жайында сөз өрбиді.

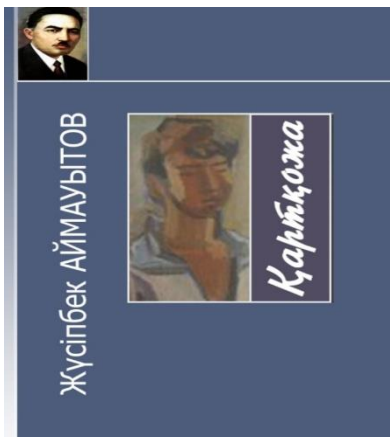
Кілітті сөздер: Мол мұра, әлеуметтік арпалыс, негізгі кейіпкер, реализм, таптық жік, озық идея, шығарма қаһарманы.

«KARTKOJA NOVEL IS WRITTEN BY ONE OF THE FOUNDERS OF KAZAKH LITERATURE JUSIPBEK AIMAUYTULY»

ANNOTATION

Brief life of Zhusipbek Aimayutuli, one of the founders of Kazakh literature, a native of Kazakhstan, his hard work, his services, his family, educational environment, center of education, as well as his rich legacy born from his pen. "Kartkoja's novel, its main theme, artistic features, social problems of that time, and main characters are discussed in the work.

Key words: A rich heritage, a social hero, a delicate character, a realist, a classist, an advanced idea, a creative hero.

Кіріспе бөлім: Қазақтың озық ойлы, кеменгер тұлғасы, ұлт жанашыры, ақын жазушысы Жүсіпбек Аймауытұлының қаламынан туған туындылары, мол мұрасы ақынның өзі өлседе атын өлмейтіндей етті. Ақынның «Қартқожа», «Ақбілек» романдары, «Күнікейдің жазығы» повесі сондай-ақ тәрбиелік мәні зор болған әңгімелері «Рабиға», «Мансапқорлар», «Сылаң қыз», «Ел қорғаны», «Қанапия Шәрбану», «Шернияз» аттылар. Ал ақынның ішкі бар иірімінен туындаған өлеңдері, көптеген аудармалары, ғылыми еңбектері, жеке басылым кітаптары, оқулықтар және балаларға арналған «Нұр күйі» поэмасы сонымен қатар газет журнал бетінде жарық көрген мақалалары ақынның оқырманға ұсынған мол мұрасы.

Негізгі бөлім: Дарынды талант иесі, ақын Жүсіпбек Аймауытұлының төл туындысы Қартқожа романы. Бұл туындысы алғаш 1926- жылы Қызылорда қаласында жеке кітап болып, баспадан шықты. Шығармада сол кездегі қазақ даласында болып жатқан барлық жақсы да, жағымсыз жағдайлар шынайы түрде көрсетілген. Қарапайым қазақ ауылындағы әлеуметтік арпалыстар, сол ауылдың момын шаруа адамының өмірі, сол момынның күрделі тағдыры бенеленеді. Ақынның көркем эпикалық үлгіде жазылған бұл туындысы қазақ әдебиетіндегі көлемді алғашқы туынды болды. Онда қазақ ауылының революция қарсаңындағы әлеуметтік өмірі, қарапайым халықтың алапат ашаршылық алдындағы жағдайы, ұлт тағдыры айқын көрсетілген. Сонымен қоса, халықтың бейбіт тағдыр үшін күресі, тәуелсіздікке болған құштарлығы, қызыл үкіметке қарсы шығуы, халықтың азатық үшін болған күрестері, ұмтылыстары бұл шығармада жазып қалдыру арқылы, ақын реалистік көзқарасын да оқырманға танытады. Шығарманың негізгі кейіпкерін де ақын сол кездегі жағдайлармен ұштастыра отырып оның тағыры көрсетіледі. Суреттелген оқиға негізгі кейіпкердің оқиғасы болғанымен, шын мәнінде, бұл жағдайлар бар қазақтың басына түнған, қара бұлт еді. Бар қазаққа келген қайғы қасерет болатын.

Туындының бағалы болуы, ақынның еш күманданбай, бар дүниені тек шындықты, қазақтың басына тұған күнді, қиын кезеңдерді бұрмаламай тек қана шынайы көзқарасын танытып, өзінің сөз байлығынан пайдалана отырып, оқырманға әдемі жеткізе, көресте білгенде болатын. Шығарма тарихтың осындай бір кезеңді, шытырман оқиғаға толы тұстарындағы қазақ ауылының өмірі 1916-жылда бастау алады. Сол кезеңдердегі ұлт азаттық күресіменен жалғасып, 1917-жылдағы ақпан төңкерісімен өрби түседі. Қазақтардың бұл

күресте бой көтеруі, төңкерісшіл халықтардың арасынан көрінуі шығармада суреттелген. Сонымен қоса, күресшіл кезеңнен кейінгі қазақ даласын мекендеуші яғни қазақ ауылдарының ендігі өмірін ақын бейнеленеп отырған. Алашорданың құрылуы тіпті, шығармада суреттеледі. Бізге ббелгіі болғанындай, ақын Жүсіпбек Аймауытұлыда бір кезеңдерде Алашорданың мүшесі болып қызметте атқарған. Шығармада ақын сол кездегі қазан төңкерісімен, азаматтық соғысының оқиғаларын Қартқожа романының сюжетіне айналдырған. Яғни, бұл туындыда қазақ халқының тарихынан үзіндіні шығарма негізгі кейіпкері Қартқожаның өмірімен ұштастырып бейнелеген. Еңбастысы, шшағарм қаһарманы, оның ауылыда үміт үзбей, болшақа жақсы көзқараспен қараған, өз орындарынан турып, алға қадам басуды үйренген.

Қорытынды: Жорыта келіп, Жүсіпбек Аймауытұлының атын танытқан, қазақты қазаққа қадірлі еткен, өзі өлседе атын өлместей еткен қаламынан тұған мол мұрасының бірі Қартқожа романы. Қазақ халқының тарихын бір адамның өмірі мен ұштастырып көрсеткен, ақынның шеберлігінен туған туынды.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ. (REFERENCES)

1. С. Кирбаев “Қайта оралған қаламгер” Алматы 2003
2. Қ. Умаров “Алашорда” Алматы 2009